

De kunstenaar als ondernemer

Op 23 maart 2012 organiseerde de BBK een beleidsdiscussie. Vooraf werden leden uitgenodigd thema's aan te dragen. Een thema dat er duidelijk uit sprong, en ook in veel andere discussies boven kwam drijven, was die rond de kunstenaar als ondernemer. We begonnen daarom een discussie op de LinkedIn groep BBK leden met de onderstaande vraagstelling. Vanzelfsprekend ontstond hieruit een levendige discussie. Hier een poging die discussie weer te geven.

Het uitgangspunt van de discussie was als volgt:

Voor partijen als CDA / VVD lijkt het duidelijk. De kunstenaar verschilt niet van andere beroepsgroepen of ondernemers en een uitzonderingsregeling zoals de WWIK - ook al is de regeling effectief - is daarom niet gepast. Kunstenaars, maar ook culturele instellingen, moeten zich commerciëler opstellen om op eigen benen te kunnen staan en niet meer afhankelijk te zijn van subsidies.

Kunstenaars zien zichzelf meestal helemaal niet in de eerste plaats als ondernemer maar als kunstenaar. Je wordt geen kunstenaar om er rijk van te worden. En ligt de kracht van kunst juist niet daarin dat het tegen de stroom in durft te gaan, nieuwe dingen uit probeert maar daardoor niet altijd door een groot publiek begrepen of gekocht wordt? Dit gaat in tegen een commerciële instelling: als je werk niet verkoopt, dan zou je volgens een puur commerciële kijk ander werk moeten gaan maken of je beroepspraktijk stopzetten.

Aan de andere kant merken we dat kunstenaars wel degelijk een slag kunnen maken op dat gebied. Door bijvoorbeeld niet meer gratis werk te verrichten, goed op overeenkomsten te letten en duidelijke afspraken vooraf te maken.

Moeten kunstenaars zich inderdaad commerciëler opstellen, en zo ja: hoever ga je daar dan in? Of botsen begrippen als kunstenaar en ondernemerschap juist en neemt de kunstenaar wel degelijk een uitzonderingspositie in?

ondernemer: (econ) persoon die in een tak van handel of bedrijf zelfstandig voor eigen rekening en risico werkt op grond van bezit van productie middelen en risico werkt en met vreemde arbeidskracht: de ondernemer is in het kapitalistische stelsel organisator en leider van het productie proces.

Ondernemerschap en professionaliteit

Ondernemerschap kan een middel zijn om je als professioneel beeldend kunstenaar te profileren. Je stelt jezelf vragen rond prijs, kopers en productie om zo een inkomen uit je kunst te genereren. Iemand stelt dat de tegenstelling niet die is tussen kunstenaar en ondernemer, maar tussen kunstenaar en professioneel kunstenaar. Uitgangspunt als professioneel kunstenaar is dat je een inkomen wilt genereren uit je werk. Als je je niet onderscheidt als professioneel kunstenaar, waarom dan nog kunstenaar willen zijn. In Nederland is het blijkbaar vreemd als je zegt dat je geld wilt verdienen als kunstenaar, maar neem je je eigen professionaliteit wel serieus als je dat niet als uitgangspunt neemt? Hier wordt tegenin gebracht dat het gevaarlijk is om alleen op grond van zakelijke criteria een onderscheid te maken, omdat kwaliteiten die minder voor de hand liggen voor een goed ondernemer, maar juist in de kunst een belangrijke rol spelen dan worden ondergesneeuwd. Bovendien wordt kwaliteit niet altijd vertaald naar een betere markt positie. In een markt waarin slechts 4% van de kunstenaars kan leven van de verkoop van werk, kan geld verdienen geen criterium zijn voor professionaliteit.

Door anderen wordt juist weer gesteld dat ondernemerschap een middel kan zijn om inkomen te halen uit je kunst. Het is goed mogelijk om zonder concessies te doen kunstenaar te zijn en geld te verdienen met werk. Marketingmodellen zijn niet leidend, maar een hulpmiddel. Als kunstenaar moet je nadenken over hoe je publiek kan bereiken. Dat is hard werken, net als het artistieke werk. Dat je activiteiten opzet als ondernemer betekent niet dat je je identiteit als beeldend kunstenaar hoeft te verloochenen. Je hoeft je als ondernemer niet te conformeren aan de markt, een kunstenaar is creatief genoeg om zijn eigen weg daarin te vinden. Het is pragmatisch: het label ondernemer te hangen aan de lessen die je al gaf om zo vrij en onafhankelijk te zijn en vrij werk te kunnen maken, eigen onderzoek te doen en dromen te verwezenlijken, zonder afhankelijk te zijn van de overheid. . Als je je afhankelijk opstelt naar de overheid moet je compromissen sluiten. Als je eigen baas bent niet. Kunst moet oorspronkelijk zijn, kunstenaarschap pragmatisch. Ook kaart

iemand aan dat er een verkeerd beeld heerst van ondernemers: dit zijn juist avonturiers, maar met een pragmatische instelling en bereidheid tot concessies.

Botsende begrippen

Als 'organisator en leider van het kapitalistische stelsel' raak je je vrijheid als kunstenaar kwijt. In de kunst van mijn werk doe ik geen concessies! Dus daarin ben ik geen ondernemer. Het kunstenaarschap wordt de kunstenaar opgedrongen. Een vrije geest laat zich niets opdringen. Als kunstenaar moet je een positie claimen die bij het metier past. Deze positie neem je in vanuit de aard van je werk, of je deze nu claimt of niet. Als kunstenaar maken wij dat waarvan wij vinden dat het gemaakt moet worden. Een ondernemer beweegt zich in een markt met een duidelijke vraag naar een bepaald product dat door meerdere producenten gemaakt kan worden. In kunst creëer je, je bent niet wezenlijk met winst oogmerk bezig. De kunstenaar schept zijn eigenwaarden, de geschiedenis leert of dat wat hij schept waardevol is en zin heeft.

De discussie over kunstenaar als ondernemer gaat er aan voorbij dat de beeldend kunstenaar ruimte nodig heeft voor experiment, onderzoek, proberen, mislukken, weer opkrabbelen, zoeken, vinden, verwonderen en steeds weer opnieuw beginnen. Die ruimte heb je niet als je aan omzet eisen moet voldoen. Het dilemma is dat je als kunstenaar je bestaansrecht ontleent aan onderzoek en ontwikkeling. Dit kost tijd en geld. De mythe van het eigen baas zijn is hardnekkig maar onjuist. In een land met zoveel regelgeving en arbo-eisen is niemand eigen baas. Om wat te verdienen ben je als ondernemer bovendien knecht van de wetten van de markt. Een ondernemer gaat iets anders doen als iets mislukt en is gelukkig als dit wel lukt. Een kunstenaar die iets erbij, of iets anders, moet doen wordt niet gelukkig ook al loopt dat andere goed. Een ondernemer heeft per definitie als doel het maken van winst, en moet zich daarom laten leiden door wat de markt vraagt. Een kunstenaar laat zich leiden door wat hij noodzakelijk acht om te maken en vaak wordt dat pas veel later gewaardeerd, ook in financieel opzicht. Het is daarom zaak onze eigen identiteit te omschrijven en duidelijk te maken dat kunstenaar een vrij beroep is dat zich met geen ander regulier beroep laat vergelijken. De kunstenaar moet de ruimte hebben om zonder winstverplichting met zijn werk bezig te zijn; scheppen laat zich niet afdwingen door marketingprincipes.

Gevolgen voor de kunst

Als kunst zich laat leiden door ondernemerschap ontstaat er een soort 'eenheidsworst', alleen gericht op een snelle en veilige verkoop. Het doet af aan de eerlijkheid en eigenheid van de kunst. Als kunstenaar dien je maar enkele doelen, waar onder het uitbeelden van de verbeelding. Als dit ondernemersmatig wordt dan krijg je massaproductie. Een kunstenaar die zich laat leiden door marketingmodellen en omzetverwachtingen zal snel maken wat goed verkoopt en al bekend is. Het voegt niets toe aan waarnemingservaringen terwijl dat is waar het om gaat in kunst. De vraag rond ondernemerschap is zinloos: het wordt opgedrongen door een overheid die de laatste groep die weigert deze vrijheid op te geven dwingt zich te labelen en zo beheersbaar te maken. Starters moeten op dit moment veel doorzettingsvermogen hebben om met kunst bezig te blijven en in de basisbehoeften te voorzien. Zeker met het wegvallen van de WWIK en verminderen van projectgelden, stipendia etc. Op langere termijn moet dit effect hebben op het totale aanbod. Zonder bescherming, zoals andere beroepsgroepen die ook kennen, loop je de kans dat de kwaliteit van de kunst flink vermindert.

Problemen en oplossingen

De markt voor kunst moet vergroot worden door middel van bewustwording. Al vanaf het basisonderwijs zouden kinderen bij kunst betrokken moeten worden. De mens moet naar de kunst gebracht worden, in plaats van andersom. Om als geld te kunnen verdienen als kunstenaar is een groter draagvlak en respect nodig voor de kunst. Belangrijk is dus de vraag aan de politiek: hoe gaan zij zich inzetten om het draagvlak te vergroten? Gevolg van het tot nu toe gevoerde beleid is juist dat het draagvlak en respect is afgenomen. Op praktisch niveau: welke stimuleringsmaatregelen gaan VVD en CDA in het leven roepen zodat er meer kunstopdrachten worden gegeven, meer kunst wordt gekocht of meer mensen de kunst, om de kunst, gaan waarderen?

Kunstenaarschap moet een vrij beroep zijn. Bepaalde belastingvoordelen zouden daarbij helpen. Als kunstenaar ken je tijden dat er geëxperimenteerd moet worden, het beroep wordt aangemerkt als hobby. Wat dat betreft dient er naar de belastingdienst nog het een en ander te gebeuren. De kunstenaar moet vrij zijn van administratieve en economische voorwaarden. De kunstenaar is bezig

met een persoonlijke beeldtaal in proces, beïnvloed door van alles maar niet gestuurd door regels van buiten af. Een probleem is dat steeds meer inspecties de aftrek van beroepskosten weigeren bij onvoldoende winst. Dat is een gevolg van het cultureel ondernemerschapdenken. Er zou een uitzondering moeten zijn voor beroepen waarbij onderzoek en experiment nodig is. Als (beginnend) kunstenaar moet je tijd en gelegenheid krijgen je werk te ontwikkelen en een plaats te vinden in het werkveld, deelnemen aan exposities en activiteiten waar je niets mee verdient horen hier ook bij. Als de belastingdienst dat soort initiatieven zou erkennen als beroepsactiviteit zou dat al stimulerend werken.

Wat is de rol van de BBK?

Natuurlijk kwamen er ook suggesties rond de rol die de BBK hierin kan spelen tijdens de discussie naar voren.

- Plannen ontwikkelen om de markt te vergroten, nieuwe manieren vinden om kopers en verkopers bij elkaar te brengen
- Gilde voor kunstenaars: mentorschap, samenwerking
- Belangrijk om scherp te bepalen waar we als BBK voor staan, nieuwe ideeën zijn welkom
- Kunstonderwijs werkt met beroepskrachten, bij kunstprojecten in het zelfde veld hoort een betaling op een vergelijkbaar niveau. BBK zou in kunnen zetten op het gelijkmaken van het speelveld.
- Gezamenlijke lobby naar politiek
- Juiste gegevens op tafel. Beeldende kunst scherper definiëren om politici niet de kans te geven om door middel van een te ruime definitie te kunnen stellen dat er voldoende werk is en subsidies daarom overbodig zijn
- Lobby heeft geen zien: politici hebben een kokervisie, stellen zich op als boekhouder
- Werkgroepen
- Interviews houden met kunstenaars
- Problemen rond ondernemerschap en aftrek beroepskosten bij belastingdienst
- De BBK kan als een van de lobby punten naar de overheid of politiek toe er op wijzen, dat hoewel we als ondernemer worden aangesproken, de markt voor de kunst niet wordt vergroot maar wordt afgebroken.